

ȘCOALA NAȚIONALĂ DE STUDII POLITICE ȘI ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ

SPECIALIZAREA ȘCOLII DOCTORALE: SOCIOLOGIE

EXPLORAREA RELIGIOZITĂȚII ÎN CADRUL MIGRAȚIE

Povestea migrației și a convertirii refugiaților afgani și iranieni în Grecia

Rezumat teză de doctorat

Conducător de doctorat:

Prof. Dr. Univ. Anghel Remus Gabriel

Doctorand:

Găvrus (Căruntu) Ioana Georgiana

BUCUREȘTI

2023

Obiectivele cercetării și premisele teoretice

Această teză examinează experiențele trăite de refugiații originari din Iran și Afganistan care au suferit o convertire religioasă în timp ce se aflau într-o zonă de tranzit, și anume Atena, Grecia, în perioada 2016 - 2018. Potrivit OIM (2016)¹, între 2015 și 2016 au existat peste 550.000 de refugiați care au trecut dintr-o țară de tranzit, mai exact Turcia, într-o altă țară de tranzit, Grecia. Aceștia au efectuat această călătorie cu costuri personale mari, întreprinzând o călătorie foarte riscantă de traversare pe mare, organizată de contrabandiști. Cele mai mari grupuri de refugiați au provenit din zone de conflict precum Siria, Pakistan și Afganistan. Pe lângă ruta Turcia-Grecia, refugiații au venit pe ruta mediteraneană centrală, precum și prin Balcanii de Vest. Germania a fost una dintre țările care au fost deschise să primească un număr semnificativ de migranți, în timp ce în alte părți din Europa partidele anti-migrația au devenit mai populare. Departate de a fi o criză nouă (van der Veer, 2019)², acest nou val de migranți a fost un simplu moment în lunga istorie a migrației forțate spre Europa și în restul lumii. Migrația forțată nu este cu totul diferită de alte forme de migrație, refugiații căutând nu doar siguranță, ci și un viitor pentru ei și pentru copiii lor într-o lume tot mai inegală.

Din punct de vedere juridic, distincția dintre migranți și refugiați este foarte importantă pentru procesul de azil, dar granițele dintre aceste categorii sunt arbitrare și dinamice, în timp ce este clar că politica privind refugiații este legată de formarea statelor-națiune, legătura dintre refugiați și religie este adesea trecută cu vederea (van der Veer, 2019). Această teză analizează relația dintre convertire, transformarea identității și formarea unei comunități religioase noi în rândul refugiaților care provin din Afganistan și Iran. Religia sau credința sunt în mod fundamental conectate de teme precum moartea, suferința și exilul, reprezentând un loc central în viața multor refugiați. Motivele religioase stau adesea la baza deciziei de a migra dar reprezintă și motivația celor ce îi ajută pe cei ce migrează (van der Veer, 2019).

Potrivit lui Kraft (2017)³, noțiunea de convertire religioasă, care implică o ruptură de convingerile anterioare ale cuiva și o schimbare a identității și a sentimentului de apartenență,

¹ IOM. (2016). Migration in Greece: 2015–2016. Retrieved from https://greece.iom.int/sites/default/files/reports/IOM_Greece_2015-2016.pdf

² Meyer, B., & van der Veer, P. (Eds.). (2019). *Refugees and Religion: Ethnographic Studies of Global Trajectories*. University of California Press.

³ Kraft, K. (2017). Religious exploration and conversion in forced displacement: a case study of Syrian Muslim refugees in Lebanon receiving assistance from Evangelical Christians. *Journal of Refugee Studies*, 30(2), 221-235. doi: 10.1080/13537903.2017.1298904

devine precară atunci când este examinată în contextul strămutării. Practicile religioase ale refugiaților sunt adesea afectate de diverse provocări, întrucât sentimentul de identitate devine adesea instabil din cauza presiunilor sociale și politice care îi obligă să rupă legăturile cu diverse aspecte ale vieții lor anterioare. În timpul perioadei migratorii, refugiații și migranții se pot afla în situația de a gravita în jurul unor comunități religioase asociate cu o tradiție diferită de cea a propriilor familii sau chiar de a se abține de la a se implica în activități religioase cu totul. Această teză examinează experiențele trăite de refugiații originari din Iran și Afganistan care au suferit o convertire religioasă în timp ce locuiau într-un loc de tranzit, și anume Atena, Grecia, în anii 2016 și 2018. În timp ce se aflau în Grecia, mulți refugiați afgani și iranieni au ales să exploreze creștinismul evanghelic, ceea ce a avut un efect semnificativ asupra înclinațiilor lor spirituale. Cu toate acestea, este important să subliniem că doar un număr mic de persoane au luat în considerare această cale, și anume cea de transformare mai profundă a identității lor generale.

Obiectivul principal al acestui studiu este de a explora procesul de convertire și fondarea unei biserici conduse de migranți în contextul unui oraș european de tranzit, analizând relațiile individuale de convertire, precum și alți factori care au influențat formarea acestei comunități. Astfel înțelegerea condițiilor prin care refugiații afgani și iranieni îmbrățișează credințele și practicile creștine în Grecia ne cheamă să acordăm o atenție sporită vieții lor în timpul tranzitului. Analiza în profunzime a experiențelor migranților în timp ce se află în țările de tranzit a primit insuficientă atenție în studiile privind migrația. Particularitatea experiențelor populației cercetate în Grecia, cum ar fi ruptura de familie, intrarea într-o nouă formă de relații transnaționale modelate de noi loialități, aspirații și apartenențe, contribuie la înțelegerea clasică atât a migrației transnaționale, cât și a convertirii religioase. Convertirea văzută ca o ruptură de trecut (Kraft, 2017) se manifestă de-a lungul experiențelor lor interacțiunilor cu structurile de sprijin și actorii prezenți în contextul tranzitoriu din postura de grup marginalizat. În timp ce mulți dintre ei trăiesc schimbarea religioasă ca pe un moment bine definit, alții o descriu ca pe un proces continuu, înrădăcinat în viața de zi cu zi; ambele cai includ elemente specifice procesului de convertire. După convertire, felul în care fac față vieții de zi cu zi este perceput ca un proces necesar de maturizare, învățare și creștere în noua credință. Adoptarea noii credințe se caracterizează adesea prin respingerea sau evaluarea critică a ipotezelor credinței islamice. Noii convertiți văd în spațiul tranzitoriu - centrele de refugiați, biserica - șansa de a crea noi rețele, apartenențe și posibilități

care transcend apartenența familială și etnică preexistentă. Astfel, experiența de conversie subliniază modul în care relațiile transnaționale sunt marcate și reconfigurate de către apartenența religioasă, capitalul social, aspirații și etnie (Nagel, 1994)⁴.

Potrivit raportului Transparency International în anul 2015 unul din treizeci de oameni din întreaga lume trăiește departe de casă, migrația fiind un fenomen global care afectează peste 232 de milioane de persoane. Conform aceluiași raport, aproximativ șaiszeci de milioane de oameni sunt forțați să își părăsească patria pentru a găsi o viață mai bună, fie în țara de origine (migranți interni), fie în altă parte în lume (refugiați) (Wheatland, 2015)⁵. În ceea ce privește situația de pe coastele Greciei, numai în anul 2015, peste o jumătate de milion de migranți au intrat în Grecia, în timp ce țara se confrunta cu o criză economică fără precedent. Este important să ne amintim că în spatele acestor cifre se află oameni reali, care au lăsat în urma persoane dragi, despre călătoriile costisitoare și riscante, precum și vise și aspirații cu privire la viitorul într-o nouă țară. Majoritatea persoanelor nu își părăsesc țara de origine gândindu-se că vor petrece o perioadă semnificativă de timp în timp ce vor fi blocate în tranzit. Multitudinea de provocări întâlnite pe parcursul traseului migratoriu modelează și aduce schimbări semnificate la nivel personal. Pierderea membrilor familiei, a proprietăților, a statutului, a sentimentului de apartenență, a stabilității și a stării de bine sunt doar câteva dintre elementele care îi marchează pe migranții care caută noi sensuri și conexiuni în contexte noi. Acestea sunt locurile în care unii încep un proces de auto-investigare și încep să se îndoiască de multe dintre vechile lor presupuneri, inclusiv cele religioase, dar și cele legate de cultura și modul de viață occidental.

Teza se bazează pe datele calitative derivate din șaptezeci și patru de interviuri semi-structurate realizate cu o gamă largă de participanți, inclusiv refugiați și membri în diverse ONG-uri, lideri bisericești și persoane asociate cu centre de refugiați, biserici și organizații religioase. Utilizând analiza tematică, acesta explorează geneza unei comunități evanghelice persano-afgană situată în Atena, examinând atât relatări persoanelor de convertire cât și alți factori care au contribuit la formarea acesteia.

⁴ Nagel, J. (1994). Constructing ethnicity: Creating and recreating ethnic identity and culture. *Social Problems*, 41(1), 152-176. Oxford University Press

⁵ Wheatland, B. (2015, December 22). Literature review: corruption as a driver of migration. Transparency International. Retrieved from www.transparency.org

Acest demers de cercetare a fost ghidat de următoarele întrebări:

1. Care sunt factorii care influențează procesul de convertire a unui refugiat musulman în Grecia?
2. Care sunt modalitățile prin care acești noi convertiți își negociază noile identități?
3. Cum reușesc noii convertiți să construiască o nouă comunitate precum Biserica Agape?

Începem prin a spune ca procesul de conversie in cadrul populației analizate are loc în timp ce aceste persoane se află într-un anumit "*blocaj*" în tranzit, adăugând la perioada de așteptare prelungită o dimensiune perturbatoare. Suprapunerea procesului de conversie și a celui migrație subliniază modul în care spațiile tranziente pot deveni spații de joncțiune între etnie, apartenență comunitară și transformare religioasă. Multiple studii (Akcapar, 2006; 2007; 2019⁶; Kraft, 2017) atestă faptul că zonele de tranzit par să joace un rol crucial în convertirea religioasă a migraților vorbitori de farsi/dari. Pentru a înțelege de ce acest proces exploratoriu se petrece într-o țară de tranzit ca și Grecia, este important să aducem în discuție faptul ca starea precară a drepturilor omului în țările de origine este o parte a explicației pentru care acești indivizi pot explora noi idei religioase doar atunci când sunt la adăpost de orice repercusiuni negative, într-o țară în care este respectat dreptul de a-și alege religia. Grecia este una dintre primele lor opriri mai lungi înainte de destinație, este, de asemenea, locul în care pot începe să privească cu un ochi critic unele dintre credințele și practicilor lor religioase

În literatura de specialitate despre convertirea religioasă, unele argumente sugerează faptul că oamenii sunt mai înclinați să treacă la o credință diferită sau să exploreze noi practici și credințe ale diferitelor religii, în situația în care au renunțat deja la vechea lor identitate religioasă sau când sunt dezamăgiți credința sau religia anterioară (Innaccone, 1995; Bourque, 2006)⁷. În cazul populației studiate în această teză, situația din cele două țări de origine - instabilitatea politică și

⁶ Akcapar, S. (2006). Conversion as a Migration Strategy in a Transit Country: Iranian Shiites Becoming Christians in Turkey. *International Migration Review*, 40(4), 817–853. <https://doi.org/>

Akcapar, S. (2007). What's God got to do with it? The role of religion in the internal dynamics of migrants' networks in Turkey. *Revue européenne des migrations internationales*, 27(3), 81-100. <https://doi.org/10.4000/remmm.41>

Akcapar, S. K. (2019). Comparative cases of Afghans in India and Iranians in Turkey. *The Muslim World*, 109(3), 220-238. <https://doi.org/10.1111/muwo.12278>

⁷ Iannaccone, L. R. (1995). Risk, rationality, and religious portfolios. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)/Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*, 151(2), 286-303. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.1995.tb01863.x>

Bourque, N. (2006). How Deborah Became Aisha: The Conversion Process and the Creation of Female Muslim Identity. In K. van Nieuwkerk (Ed.), *Women Embracing Islam: Gender and Conversion in the West* (pp. 233-249). Austin: University of Texas Press.

extremismul religios - a creat o deziluzie semnificativă la nivel individual față de stat și instituțiile sale, față de liderii lor religioși și față de comunitățile care de fapt au ocupat un rol central de-a lungul vieții lor. Prin urmare, refugiații sunt mult mai înclinați să ia în considerare posibilitatea convertirii religioase sau să se implice activ în explorarea diferitelor grupuri religioase, în comparație cu populațiile care nu au fost forțate să își părăsească țările de origine. În spatele curajoasei decizii de convertire exista o gama foarte diversă de motivații. Cu toate acestea, procesul de convertire religioasă este gradual și cuprinde propriul set de dinamici (Rambo & Farhadin, 2014)⁸.

Convertirea religioasă a fost studiată mai mult în a doua parte a secolului al XX-lea. Explorarea fenomenului a fost influențată de globalizare și de impactul acesteia asupra acestui fenomen, lărgit și mai mult sfera de înțelegere a acestuia. Printre principalii cercetători care au cercetat conversia religioasă, îi putem numi Stark și Finke (1992; 2000)⁹ care au propus teoria alegerii raționale în înțelegerea fenomenului. Principala prezumție a acestei teorii este că indivizii în spațiu social există o anumită cerere, iar în acest proces, cei interesați caută să obțină un produs religios mai dezirabil, adaptat pentru a le satisface cerințele (Stark & Finke, 1996; Iannaccone, 1995; Stark & Bainbridge, 1987)¹⁰. În acest proces, autorii presupun că principalii factori determinanți sunt împărțiți în dorințele oamenilor (pe partea cererii) și produsele disponibile (pe partea ofertei). Atunci când acest mecanism este poziționat într-un context social, cercetătorii constată că afilierea instituțională modelează raționalitatea oamenilor. De exemplu, factori precum sexul, profesia, educația etc. tind să modeleze cererile religioase. Entitățile religioase ar putea implica sau ținti diverse grupuri modelându-și abordarea în funcție de acest tip de caracteristici pentru a satisface cererea respectivului grup (Stark & Finke, 1992). În ciuda faptului că ipoteza alegerii raționale este o completare importantă a literaturii care explică convertirea religioasă, aceasta are și limitări evidente. Ipoteza conform căreia oamenii se convertesc pentru că vor obține beneficii mai mari implică cel puțin două lucruri: semnificația convertirii scade după încheierea

⁸ Rambo, L. R., & Farhadian, C. E. (Eds.). (2014). *The Oxford handbook of religious conversion*. New York: Oxford University Press.

⁹ Stark, R., & Finke, R. (1992). *The churched of America 1776–1990: Winners and losers in our religious economy*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Stark, R., & Finke, R. (2000). *Acts of Faith: Explaining the Human Side of Religion*. New York, NY: University of California Press.

¹⁰ Stark, R., & Bainbridge, W. S. (1986). *The Future of Religion: Secularization, Revival and Cult Formation*. Berkeley, CA: University of California Press.

procesului (1), iar convertitul va lăsa în urmă comunitatea religioasă anterioară prin imersiunea în cea nouă (2).

La începutul secolului XXI, alte procese au fost incluse în analiză, cum ar fi creșterea așa numitei „Noua mișcare religioasă” (New Religious Movement), revigorarea Islamului și apariția unor noi forme de romano-catolicism, protestantism și carismatism-pentecostalism. Toate aceste schimbări au desființat "așteptările anterioare privind inevitabila secularizare a lumii" (Rambo & Farhadian, 2014, p. 6). Cercetările actuale privind convertirea religioasă privesc fenomenul ca pe un proces fluid neliniar, care poate avea "porniri, opriri, devieri și chiar inversări" (Ibid, 2014).

În cercetări mai recente despre convertirea religioasă, la începutul secolului XXI, mai multe teme importante au fost atribuite acestui fenomen. Prima dintre ele este tema "continuității" (Bruner & Hurlbut, 2020)¹¹, iar aceasta se referă la relația dintre vechea și noua orientare spirituală. Cea de-a doua temă are legătură cu agenția convertitului în procesul de transformare; ea indică faptul că acesta joacă un rol activ în transformarea sa (Kirman & Khan, 2008; Palmer, 2011; Hirschman, 2004)¹². În al treilea rând, studiile recente sunt de acord că motivațiile care stau la baza deciziei de convertire sunt complexe și foarte diverse, de la nevoia de apartenență la comunitate până la găsirea unui nou sens în viața (Rambo, 2000)¹³. Al patrulea aspect adus în literatura de specialitate este legat de importanța narațiunilor în studiul conversiei religioase. Acest lucru sugerează că modul în care este studiat fenomenul trebuie să fie centrat pe descrierea de către subiecți a propriilor experiențe, analizând traiectoria de viață a convertiților (Ibid, 2000). Același autor propune și cea de-a cincea temă în studiul convertirii religioase care este legată de importanța ritualurilor și a comportamentelor în experiența de convertire (așa-numita semnificație a corpului uman). Richardson (1978)¹⁴ și Gooren (2010)¹⁵ au conceptualizat ideea de cariere de conversie, care reprezintă cea de-a șasea temă în studiul conversiei religioase. Cei doi autori au observat că

¹¹ Bruner, J., & Hurlbut, D. D. (2020). Moving beyond Discontinuity in Religious Conversion in Africa: A Preface to the Special Issue. *Religions*, 11(8), 395. MDPI AG. <https://doi.org/10.3390/rel11080395>.

¹² Kirman, N., & Khan, A. A. (2008). Does faith matter? An examination of Islamic Relief's work with refugees and internally displaced persons. *Refugee Survey Quarterly*, 27(2), 41-50.

Palmer, V. (2011). Analyzing 'Cultural Proximity': Islamic Relief Worldwide and Rohingya Refugees in Bangladesh. *Development in Practice*, 21(1), 96-108.

Hirschman, C. (2004). The Role of Religion in the Origins and Adaptation of Immigrant Groups in the United States. *International Migration Review*, 38(3), 1206-1233. doi: 10.1111/j.1747-7379.2004.tb00233.x

¹³ Rambo, L. (2000, November 10). Conversion, Part 1. *Religion & Ethics News Weekly*.

¹⁴ Richardson, J. T. (Ed.). (1978). *Conversion Careers: In and Out of the New Religions*. Sage Publications. Beverly Hills, CA.

¹⁵ Gooren, H. (2010). The Conversion Career. In: *Religious Conversion and Disaffiliation*. Palgrave Macmillan, New York. https://doi.org/10.1057/9780230113039_3.

indivizii nu rămân blocați într-o anumita paradigma religioasă, ci, în funcție de situația personală care este în continuă schimbare, oamenii pot abandona a anumita comunitate religioasă și alege o alta, noua. Și, în cele din urmă, o altă temă care a reieșit din cercetarea fenomenului de convertire a subliniat importanța angajării analizei conversiei în contextul istoric mai larg, astfel, analizând procesul de convertire prin prisma contextului istoric al conversiei (așa cum se vede în Rambo și Farhadian, 2014, p. 7).

Un alt aspect important legat de studiul religiei și migrația forțată este legat de rolul credinței în strategiile de adaptare la traume, aspect care a fost analizat în cadrul cercetărilor efectuate în rândul refugiaților khmeri și în mișcările populare din America Latină (Martin, 1990; Welaratna, 1993; Smith-Hefner, 1994)¹⁶.

Pentru a înțelege mai bine acest proces de transformare, trebuie să încercăm să mergem dincolo de mecanismul de motivare și să înțelegem ce s-a întâmplat în privința identității convertiților în raport cu contextul la care trebuie să se adapteze. Legat de modul în care se reconstruiesc identitățile convertiților este important să ținem cont de faptul că pentru refugiați și migranți, în general, religia este o componentă identitară esențială, contribuind la formarea unor comunități, care le oferă sprijin emoțional și moral. În plus, religia acționează ca un motor pentru agenție și împuternicire (Kirman & Khan, 2008; Palmer, 2011, Hirschman, 2004).

Metode de cercetare

Acest studiu propune un design de cercetare etnografică, adoptând o abordare calitativă. Pornind de la experiența mea anterioară în zona Asiei Centrale și utilizarea unui design de cercetare în mai multe etape s-au dovedit a fi elemente semnificative pentru a obține acces și a înțelege complexitatea fenomenului studiat. Faptul că am trăit și călătorind în Afganistan și în regiune pentru o perioadă îndelungată (2007-2014), precum și interacțiunile regulate cu iranieni și afgani în contextul țării de origine, mi-au permis o relaționare mai facilă cu participanții din Grecia, permițându-mi să mă orientez mai eficient în contextele lor sociale și culturale. Colectarea datelor a început prin observarea participanților la serviciile de duminică dimineața, la activitățile școlii duminicale și la studiul biblic al femeilor. Încă din prima duminică în care am participat la

¹⁶ Welaratna, U. (1993). *Beyond the Killing Fields: Voices of Nine Cambodian Survivors*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Smith-Hefner, N. J. (1994). Ethnicity and the force of faith: Christian conversion among Khmer refugees. *Anthropological Quarterly*, 67(2), 77-87.

întâlnirea bisericii, l-am rugat pe liderul bisericii (refugiat afgan convertit) să mă prezinte la sfârșitul programului persoanelor care ar putea face parte din studiu. Astfel, observația participativă mi-a permis să fac cunoștință cu mulți dintre cei care frecventau biserica, să construiesc relații cu liderii bisericii și să identific potențiali participanți.

Prima etapă a studiului pe teren s-a desfășurat în vara anului 2017 în cadrul Bisericii Agape din Atena și a implicat realizarea a șaisprezece interviuri în profunzime cu un grup divers de participanți din Iran și Afganistan. Aceste interviuri împreună cu multiple conversații informale avute cu diverse persoane conectate cu această comunitate au oferit informații valoroase despre perspectivele și experiențele lor, punând bazele etapei ulterioare de colectare a datelor, care a avut loc în vara anului 2018, în cadrul unei tabere de vară organizate de Biserica Agape și alte câteva organizații partenere. Acest cadru imersiv al taberei de vară a oferit un mediu bogat pentru a surprinde dinamica vieții de zi cu zi a participanților și experiențele lor într-un context recreativ și religios. Pe parcursul acestei etape, au fost realizate șaptesprezece interviuri suplimentare, pe baza datelor colectate în prima etapă. În plus, includerea persoanelor care fuseseră interviuate anterior la Biserica Agape în cadrul taberei de vară a permis o înțelegere mai clară a narațiunilor lor. Prin participarea activă la activitățile zilnice ale participanților, locuind împreună și angajându-mă în diverse activități sportive și recreative, am trecut de la rolul de observator extern și am devenit un membru al grupului. În ciuda decalajului temporal de un an între cele două etape, acest interval s-a dovedit a fi avantajos pentru reflecția și analiza datelor colectate în etapa inițială.

Alegerea de a folosi un protocol de interviu semi-structurat a permis apariția unor teme sau subiecte neașteptate în timpul conversației, precum și o curgere mai naturală a dialogului (Zinn, 2001; Marshall & Rossman 2006)¹⁷. Pe tot parcursul cercetării am căutat să înțeleg experiențele transformatoare pe care le-au trăit aceste persoane și să analizez experiențele din trecut cât și planurile pe le aveau după convertire. Fiecare conversație a început cu întrebări despre viața lor în Iran sau Afganistan, despre călătoria lor și despre cum a fost viața lor odată ajunși în Grecia. Protocolul de interviu a fost construit pe baza următoarelor obiective: (1) documentarea situației persoane în țara de origine; (2) descrierea călătoriei din țara de origine și prezentarea vieții în

¹⁷ Zinn, M. B. (2001). Insider Field Research in Minority Communities. In *Contemporary Field Research* (pp. 159-166). Long Grove, IL: Waveland Press, Inc.
Marshall, C., & Rossman, G. B. (2006). *Designing qualitative research* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Grecia; (3) documentarea apariției bisericii Agape prin ochii lor; (4) identificarea rolului credinței și al convertirii în toate aceste procese.

Majoritatea interviurilor au fost aranjate prin recomandare, urmând o abordare de eșantionare de tip "bulgăre de zăpadă", în strânsă cooperare cu organizațiile de tip FBO (Faith Based Organisations) care ajutau congregația. Toți participanții la acest studiu s-au autoidentificat ca fiind refugiați afgani și iranieni de primă generație care s-au convertit la creștinism înainte sau după călătoria migratorie din Afganistan sau Iran în Grecia. Deoarece identitatea religioasă este exprimată doar după ce este interiorizată la nivel individual și deoarece noua identitate se formează prin interacțiunea dintre alți indivizi (Wald și Owen, 1990), am identificat converții religioși pe baza autoidentificării lor și, în unele cazuri, pe baza recomandărilor altor participanți la biserică. Pe lângă aceste date, am mai realizat interviuri cu voluntari și persoane implicate și organizații umanitare (NGO-uri) atât seculare cât și faith-based (17 participanți). Prin intermediul acestor conversații, am încercat să surprind înțelegerea lor cu privire la experiența de convertire a refugiaților. Aceștia au descris contextul și *modus operandi* al organizațiilor religioase care înconjoară această comunitate nou-formată. În plus față de datele colectate în Grecia, eșantionul studiat a inclus și relatările altor afgani și iranieni pe care i-am întâlnit în timpul șederii mele din Asia Centrală între 2007 și 2014 (24 de participanți).

Pe lângă observația participativă și interviuri, am încorporat în analiza mea notițe de teren, captând interacțiunile non-verbale, astfel am putut să rafinez întrebărilor din interviuri și să surprind informații valoroase despre comportamentele și interacțiunile dintre membrii comunității. Am evitat să iau notițe în timpul interviurilor pentru a nu întrerupe cursul discuției. În schimb, am documentat observațiile din timpul evenimentelor, cum ar fi serviciile religioase, notând așteptările, genuri muzicale utilizate, rolurile liderilor și aranjarea salii. Prin observație participativă am reușit să recalibrez întrebările și să obțin informații despre inițiativele viitoare și viața bisericii. Triangularea, care a implicat colectarea de date din mai multe surse și perspective, a contribuit la o mai mare validitate a rezultatelor. Prin combinarea observației participative, a interviurilor și a notelor de teren, cât și prin includerea unui eșantion divers, am reușit să coroborez informațiile provenite din diverse surse atingând un nivel satisfăcător de saturație a datelor.

Prin intermediul analizei tematice iterative și inductive, au fost identificate teme cheie strâns legate de întrebările principale ale interviului fiind structurate în funcție de secvența temporală a poveștilor de viață ale participanților. Această abordare a oferit oportunitatea de a

descoperi procesele, motivațiile și provocările subiacente asociate cu experiența de convertire și formarea ulterioară a unei comunități bisericești conduse de migranți.

Rezultatele cercetării și discuții

Cadrul teoretic și metodologia de cercetare prezentate în partea anterioară sunt incluse în **primele trei capitole** ale tezei. Următoarele șase capitole discută situația din Iran și Afganistan, oferind o prezentare a istoriei recente a migrației din cele două țări, precum și o descriere cuprinzătoare a principalelor aspecte sociale și culturale. Plecând de la o înțelegere profundă a contextului din țările de origine, acest studiu întreprinde o analiză și o discuție a factorilor care influențează decizia de deconectare de un mediu religios islamic și examinează modelele migratorii dintr-o perspectivă istorică.

Pentru a obține o înțelegere cuprinzătoare a factorilor care modelează procesul de convertire a refugiaților musulmani din Afganistan și Iran în Grecia (prima întrebare de cercetare), este important să facem un pas înapoi și să analizăm contextul prezent în țările lor de origine. Astfel, argumentul principal al studiului actual afirmă că mobilitatea fizică a refugiaților din țara lor de origine se oglindește ca mobilitate în afara islamului pentru mulți migranți. Această mobilitate nu numai că influențează viziunea lor asupra alegerii personale, dar încurajează și adoptarea unor abordări mai individualiste asupra propriei vieți. Prin urmare, **capitolele 4, 5 și 6** examinează tendințele recente ale migrației în Grecia ca parte a unui fenomen mai vast de migrație în rândul afghanilor. **Capitolul 4** oferă o perspectivă mai largă asupra exodului recent, luând în considerare istoria mobilității către și dinspre Afganistan, mai degrabă decât prezentând-o ca pe o criză a refugiaților pe scară largă. **Capitolul 5** aduce în discuție reprezentarea societală a contextului afgan, articulând interacțiunea dintre cultură, gen și codul moral al onoarei / rușinii. Acesta își propune să facă mai multă lumină asupra implicațiilor care decurg din legătura dintre religie și „otherness”. Mediul cultural afgan contemporan este strâns legat de elemente specifice Islamului în toate aspectele vieții, inclusiv în politică, obiceiurile sociale și identitatea individuală. Instabilitatea politică, provocările economice și extremismul religios aflat în creștere, împreună cu condițiile de primire nefavorabile din principalele țări gazdă - Pakistan și Iran - au fost principalii factori determinanți pentru mulți afgani să mai dea departe, în Grecia și Europa. Intensificarea violențelor și a atentatelor cu bombă comise în numele religiei a dus la un grad crescut de dezamăgirea față de islam în rândul unor afgani. Datorită situației precare a respectării drepturilor

omului, activitățile creștine din Afganistan au fost limitate, iar multe ONG-uri au părăsit țara din cauza securității reduse. Afganii care se convertesc la creștinism o fac în afara Afganistanului și este adesea motivată de o dorință de detașare de presiunile sociale, de opresiunea guvernamentală și de discriminarea cu care s-ar putea confrunt din partea comunității religioase Musulmane. **Capitolul 6** explorează legătura profundă dintre fenomenul migrației din Afganistan și starea de instabilitate din zona. Din cauza conflictelor persistente, a persecuțiilor, a insecurității politice și a dificultăților economice, țara a cunoscut numeroase valuri de migrație, atât voluntară, cât și forțată, în principal în țările vecine, precum Iran și Pakistan. Aceste valuri de migrație au avut consecințe profunde pentru zonă și pentru lume, inclusiv strămutări de populație, tensiuni societale și provocări umanitare. Deja existente, rețelele transnaționale, precum și rețelele de migrație din regiune, au jucat un rol major în supraviețuirea populației. Migrația a devenit un mod de viață foarte bine organizat pentru afgani și rămâne o caracteristică încorporată în componența lor socială, culturală și economică (Monsutti, 2008)¹⁸. Procesul de migrație prezent în contextul afgan este un exemplu de suprapunere a graniței dintre migrația voluntară și cea forțată. De asemenea, a evidențiat faptul că strategiile și motivele de a migra ale "migranților economici" și ale "refugiaților" nu sunt atât de diferite. De asemenea, subliniază faptul că procesul de migrație nu este ceva permanent, dar nu este nici temporar. După trei decenii și jumătate de război, niciun segment al societății afgane nu a fost scutit de experiența neplăcută a strămutării. Bărbați, femei, copii, bogați, săraci, omeni din mediul urban, oameni din mediul rural, šiiti, sunniți, hazara, uzbeki, tadjici și pashtuni, au fost nevoiți să își părăsească locuințele și să se refugieze în altă parte. În anii '80 și '90, exilul multor afgani în Iran și Pakistan a fost perceput ca o mișcare multidirecțională recurentă. Un factor semnificativ care a contribuit la aflusul de refugiați afgani în Europa a fost deteriorarea condițiilor din Iran și Pakistan, ceea ce a dus la o creștere substanțială a numărului de persoane care s-au întors în Afganistan în 2015.

În contextul mai larg al acestor evenimente politice și sociale, cele trei capitole (4,5 și 6) nu numai că analizează faptele istorice și socio-politice, dar prezintă și poveștile de viață ale refugiaților care provin din acea zonă. Aceste narațiuni personale oferă o perspectivă valoroasă asupra dinamicii în joc în această perioadă în regiune. Prin împletirea faptelor istorice și socio-

¹⁸ Monsutti, A. (2008). Afghan migratory strategies and the three solutions to the refugee problem. *Refugee survey quarterly*.

politice cu relațiile directe ale participanților din cadrul acestui studiu, înțelegerea factorilor care pot contribui la procesul de conversie în timp ce refugiații se află în Grecia se extinde.

În general, profilul solicitanților de azil afgani care reușesc să ajungă în Grecia s-a schimbat¹⁹, devenind mai diversificat din punct de vedere socio-economic, unele categorii noi notabile fiind minorii neînsoțiți etnici Hazara care vin din Iran, tinerii pashtu care fug din zonele rurale din sudul țării și familiile din mediul urban care nu se simt în siguranță de când au fost retrase trupele străine (Donini et al., 2016)²⁰. Situația familiilor afgane este foarte diversă, unele au fost refugiate în Pakistan sau Iran, dar, potrivit diferiților respondenți, tot mai multe familii din clasa de mijloc au vândut ceea ce aveau și au decis să plece după retragerea trupelor în 2014.

Un exemplu de familie care se potrivește profilului persoanelor din clasa de mijloc conectate cu forțele străine a fost familia lui Jaweed. L-am întâlnit pe Jaweed și familia sa la Atena, în Afganistan el era translator pentru armata americană. După ce a primit amenințări cu moartea, au decis să vândă tot ce aveau și să plece în prima fază în Europa iar de acolo mai departe în Canada. El a avut câteva avantaje clare în comparație cu alte categorii de migranți, având o mai bună înțelegere a spațiului cultural vestic și mai multe resurse financiare.

Au fost documentate multe cazuri de afgani care au migrat în Iran și Pakistan și s-au întors în țara de origine pentru a pleca din nou. Migrația circulară a fost, timp de mulți ani, o strategie de adaptare a multor afgani la multiplele provocări cu care se confruntă în țara de origine. În grupul de persoane cu care am interacționat în timpul șederii mele la Atena, întâlnirile mele au fost mai ales cu afgani care au emigrat din Iran. Povestea lui Amir ilustrează acest model de migrație, emigrând în Iran în adolescență și părăsind Iranul pentru Grecia în calitate de bărbat căsătorit.

Migrația afgană în Grecia face parte dintr-o amplă mobilitate în căutarea unei țări gazdă, migranții orientându-se către noi țări de destinație pe măsură ce devin din ce în ce mai conștienți de schimbările care au loc în politicile de primire în țările de destinație preferate. Fluxurile de ieșire sunt de natură mixtă, atât în ceea ce privește motivația, cât și țara de origine.

În mod similar, **capitolele 7, 8 și 9** oferă informații despre contextul iranian. Pentru a înțelege pe deplin convertirea la creștinism a persoanelor vorbitoare de farsi, este imperativ să analizăm circumstanțele și contextul specific al Iranului. **Capitolul 7** oferă o perspectivă asupra

¹⁹ În perioada efectuării acestui studiu.

²⁰ Donini, A., Monsutti, A., & Scalettari, G. (2016). Afgani în mișcare: în căutare de protecție și refugiu în Europa "În această călătorie am murit de mai multe ori; în Afganistan mori o singură dată". Document de cercetare privind migrația globală, 17.

evenimentelor istorice care au contribuit la plecarea atâtor iranieni spre Occident. Secțiunea include o prezentare generală a contextului prerevoluționar, urmată de evenimentele relevante care au dus la revoluția din 1979 și de evoluțiile de după revoluție.

Acest fenomen de conversie în contextul iranian poate fi atribuit câtorva factori principali: situația socio-religioasă și politică a țării și influența globalizării și a modernității. În Iranul contemporan, interacțiunea complexă dintre religie, societate și politică a creat tensiuni, controverse și conflicte, modelând în cele din urmă o nouă înțelegere a religiozității caracterizată de individualism și incluziune. Aceste dinamici au fost intensificate și mai mult de percepția autorităților cu privire la pluralismul religios ca fiind o amenințare la adresa securității (Khalaji, 2013)²¹.

Capitolul 8 prezintă modul în care societatea acestei țări s-a raportat la provocărilor asociate cu schimbarea regimului politic. Dezamăgirea față de regimul iranian, combinată cu libertățile personale limitate, în special pentru femei, a favorizat dezamăgirea și frustrarea nu numai față de guvern, ci și față de islamul însuși. Prin urmare, un număr notabil de persoane au căutat alternative, distanțându-se de islam și îmbrățișând secularismul (sau devenind musulmani nominali) sau explorând alte religii, cum ar fi creștinismul și bahaismul. Mișcarea bisericilor de casă este considerată, într-un fel, un efect al abordării ferme a regimului față de diversitatea și dreptul de alegere a propriei credințe. Majoritatea musulmanilor care s-au convertit la creștinism în Iran în ultimele decenii au fost inițiați în noua credință de către un membru al familiei sau de către un prieten, în timp ce restul au aflat despre noua religie prin intermediul programelor de televiziune prin satelit în limba persană (Raportul Elam, Raportul Ladinfo). În plus, regimul islamic a fost resimțit de multe femei ca fiind opresiv, ceea ce le-a stimulat să migreze pentru a-și proteja atât drepturile lor cât și ale fiicelor lor astfel "granițele comunităților islamice" au fost modelate în mare măsură de noile politici de gen (Spellman, 2004)²². În Grecia, persoanele pe care le-am intervievat și-au exprimat o deziluzie profundă față de interpretarea strictă a islamului practică în țările lor de origine, ceea ce a făcut dificilă identificarea lor cu acesta. Ashti, o persoană din Iran a povestit călătoria sa de la islam la ateism, în timp ce trăia încă în Iran, până la descoperirea unei noi credințe prin participarea la o biserică de casă și citirea Bibliei în Grecia.

²¹ Khalaji, M. (2013). *The rise of Persian Salafism*. Washington, D.C.: The Washington Institute. Retrieved from <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-rise-of-persian-salafism>.

²² Spellman, K. (2004). *Religion and Nation. Iranian Local and Transnational Networks in Britain*. New York: Berghahn Books.

"Guvernul vrea să le spele creierul tuturor. Islamul permite unui bărbat să vină la mine și să mă întrebe de ce nu-mi acopăr capul. Eu cred că nu este problema lui dacă eu am ales să mă acopăr sau nu". După convertire, Ashti a devenit foarte intenționată în a o conecta pe fiica ei (care a rămas în Iran) cu o biserică de casă pentru a o expune la acesta noua religie. O altă persoană provenită din Iran, aflată în Atena, a găsit mesajul Bibliei atrăgător datorită accentului pus pe toleranța față de ceilalți. Ea și-a perceput identitatea ca fiind înrădăcinată nu în islam, ci în cultura persană, unde valori precum toleranța sunt centrale. Mulți dintre refugiații iranieni cu care am discutat tind să perceapă creștinismul ca pe o religie care înglobează elemente ale modernității pe care le admiră și care sunt în congruență cu cultura occidentală, cum ar fi egalitatea, împuternicirea femeilor, libertatea, generozitatea și justiția.

Capitolul 9 examinează istoria recentă a migrației din Iran, luând în considerare atât factorii care au dus la alegerea de a părăsi țara, cât și impactul pe care rețelele sociale transnaționale le-au avut în luarea deciziei. După Revoluția islamică din 1979 din Iran și, probabil, ca urmare a schimbărilor socio-politice considerabile din țară, au început noi valuri de emigrare, care au crescut în mod constant numărul iranienilor care locuiesc în străinătate (Hajiyousefi & Behmard, 2006)²³. Iranienii care au trăit în Occident, atât cei ce s-au întors în Iran, cât și cei ce au rămas în țările gazdă, au continuat să influențeze opiniile iranienilor despre Occident. Este posibil ca această imagine pozitivă a modernității și prosperității să fi influențat modul în care oamenii din alte zone ale lumii văd calitatea vieții în lumea dezvoltată, și o compara cu cea din propria lor țară. Aceasta pare a fi una dintre consecințele ale globalizării (Sabbar & Dalvand, 2018)²⁴. Percepția nefavorabilă a situației din țara de origine, pe de o parte, și viziunea idealizată a vieții în *kharej*²⁵ (Occident), pe de altă parte, ar putea fi o motivație extraordinară pentru migrație pentru anumite persoane.

Procesul de globalizare și proliferarea mass-mediei internaționale au oferit iranienilor noi opțiuni și oportunități pentru a-și redefini stilul de viață și sensul religiei. Schimbarea religiei a devenit un act de exercitare a libertății de alegere, iar creștinismul, cu accentul pus pe credința experimentată la nivel personal bazată pe un nou set de convingeri, a devenit o alternativă atractivă.

²³ Hajiyousefi, A. M., & Behmard, S. (2006). The causes of Iran's Elite migration after the End of the Imposed War. *Political Science Bulletin*, 4, 27-67.

²⁴ Sabbar, S., & Dalvand, S. (2018). Semiotic Approach to Globalization: Living in a World of Global Things. *Journal of Cyberspace Studies*, 2(1), 75-88. <https://doi.org/10.22059/jcss.2017.232442.1004>

²⁵ În limba farsi *kharej* înseamnă literalmente "în afara" sau "în străinătate". Cu toate acestea, în contextul social și cultural iranian, această traducere exactă nu exprimă în mod adecvat conotațiile asociate cu această expresie. În acest sens, *kharej se* referă la o regiune în care condițiile de viață sunt mult mai bune. Termenul face adesea aluzie la Occident, iar mutarea acolo este asociată cu "o educație mai bună, avansare și prosperitate" (Khosravi, 2017, p. 87).

Asocierea dintre Creștinism și cultura occidentală a fost privita ca o oportunitate de disociere de influențele arabe și de afiliere cu cele ale Occidentului (Afshari, 2018)²⁶ redescoperind identitatea *persana*. Deși nu avem acces la statistici clare privind numărul de convertiți, relatările individuale și dovezile anecdotice sugerează că, într-adevăr, creștinismul este în creștere în rândul iranienilor din Iran, Europa și America de Nord. Creșterea populației de refugiați din Europa a dus cu sine o creștere a cererilor de botez în biserici Evanghelice din țări precum Anglia, Danemarca, Germania, Olanda, Suedia și Finlanda în rândul persoanelor vorbitoare de limba farsi și în special printre iranieni (Afshari, 2018).

Conceptul de convertire religioasă este destul de controversat, mai ales atunci când este plasat în spații lingvistice precum Farsi și Dari sau în culturi precum cele descrise în aceste două țări, care sunt marcate de credința islamică (unde mulți își descriu convertirea ca fiind "*ceva diferit decât vânzarea propriei religii*"). În aceste medii, schimbarea afilierii religioase este interzisă, iar religia este văzută ca fiind moștenită și ca liant comunitar, ceea ce este în contrast cu accentul individual al experienței și identității religioase din mediul European (Afshari, 2018). Prin urmare, aceste șase capitole oferă o înțelegere a ceea ce înseamnă pentru un migrant musulman să devină creștin evanghelic în Europa, comparativ cu convertirea în țara de origine. Teza își propune să privească procesul de conversie religioasă ca fiind mult mai amplu, care ar putea începe în țara de origine, dar care continuă pe tot parcursul experienței migratorii.

O parte a contextului socio-politic din Asia Centrală ar putea fi descrisă ca fiind marcată de creșterea extremismului religios, a populismului și a instabilității politice. Contrar credinței comune că ascensiunea unor poziții religioase extremiste precum regimul iranian sau regimul taliban ar îndepărta oamenii de religie, putem vedea de fapt că aceștia par să caute noi expresii religioase, iar creștinismul evanghelic este doar una dintre ele. Cu toate acestea, este destul de dificil pentru cineva care vine din Iran și Afganistan să își părăsească credința, care le-a servit timp de secole ca instrument de formare a sensului la nivel individual și comunitar. În acest context, părăsirea credinței care le-a modelat și remodelat identitățile și sistemul de valori este un proces de transformare semnificativ. Prin urmare, atunci când sistemul de creare a sensurilor a fost pătat, individul trece la o fază de căutare, în care ar dori să îl înlocuiască cu ceva similar, un sistem apropiat de cel anterior, chiar dacă convertirea ar putea fi văzută ca ceva ireversibil sau permanent.

²⁶ Afshari, S. (2018). An examination of the growth of Christianity and the Contribution of Farsi Christian Media in Contemporary Iran.

Acesta oferă un instrument de legătură pentru a ajuta individul în tranziția către o soluție permanentă. Pentru unii indivizi, aceasta ar putea include chiar și o fază în care se identifică ca *atei*.

În **capitolul 10**, narațiunile din aceste două țări - Iran și Afganistan - converg într-un cadru distinct care se află atât în afara țării de destinație, cât și a țării de origine. Descrierea călătoriei dificile a refugiaților din țara de origine până în Grecia, împreună cu descrierea situației din Grecia, oferă contextul în care a apărut această comunitate creștină compusă și guvernată de migranți, numită Biserica Agape. În acest capitol, accentul se mută pe două aspecte și anume pe explorarea modului în care noii convertiți își renegociază noile identități în acest spațiu și pe modul de formare a unei comunități precum Biserica Agape. Aceasta se realizează prin analiza strategiile și procesele folosite de aceste persoane în timp ce își formează sentimentul de sine și construiesc conexiuni în cadrul comunității de credință nou descoperite. Astfel, în acest capitol se oferă un răspuns la a treia și a doua întrebare de cercetare.

Pentru a înțelege **geneza Bisericii Agape**, trebuie să începem prin analizarea contextului din Grecia - provocările asociate cu călătoria spre Grecia și condițiile de primire - și procesul de transformare a identității.

Acest capitol începe prin a discuta procesul de **transformare identitară**, urmată de o prezentare a apariției Bisericii Agape. Este important de precizat că, prin intermediul studiului etnografic, a devenit evident faptul că motivele care stau la baza convertirii musulmanilor la creștinism în Europa nu pot fi simplificate ca simple tactici de îmbunătățire a șanselor de a fi acceptați în țara dorită, ci mai degrabă, ele reprezintă un exercițiu autentic al libertății de alegere și al libertății religioase. Mărturiile convertiților arată că îmbrățișarea creștinismului înseamnă un sentiment de eliberare și o îndepărtare de convingerile lor religioase anterioare. Aceasta are o semnificație simbolică profundă, deoarece umple golul lăsat de îndepărtarea de credința lor anterioară și duce la o transformare radicală a vieții lor personale. Această adoptare a unui nou sistem de formare de sensuri servește, de asemenea, ca instrument de integrare și negociere în cadrul noii societăți. Aceștia văd convertirea ca pe un mijloc de a se desprinde de identitatea religioasă anterioară și de a-și stabili un nouă apartenență în societățile europene sau nord-americe.

Strategia de migrație cuprinde dimensiuni sociale, juridice, spirituale și identitare. Pe măsură ce migranții fac tranziția către noi locații, percepția lor despre sine și identitate suferă

schimbări semnificative, permițând adaptarea la o nouă viziune religioasă asupra lumii. Pentru mulți migranți și refugiați, identitatea este mai puțin legată de ceea ce dețin și mai mult despre acțiunile lor (comportamente), debarasându-se uneori și de unele norme și aspecte culturale moștenite.

Din punct de vedere spiritual, refugiații cu un trecut religios caută un spațiu sacru în care să găsească claritate și să stabilească o legătură cu divinitatea, în special în perioadele dificile. Mulți refugiați convertiți consideră biserica ca fiind un refugiu sacru, unde găsesc alinare, acceptare și sprijin, mai presus de aspectele de ordin practic legate de procesul de obținere a azilului.

Integrarea este un aspect crucial pentru refugiați și migranți, iar religia reapare ca subiect al dezbaterilor publice în cadrul discursului de integrare. Credițele de ordin religios joacă un rol vital în construirea identității religioase a unei persoane, iar convertirea devine un instrument de reconstrucție a acestei identități în cadrul societății gazdă. În unele cazuri, în special în rândul femeilor, se observă schimbări vizibile în ceea ce privește comportamentul în spațiul public, a codului vestimentar și în privința purtării de simbolurilor religioase, cum ar fi crucile ca și elemente estetice. Prin aceste schimbări, indivizii negociază un nou spațiu și o nouă apartenență în cadrul societății-gazdă, transmițând un mesaj de dezafiliere față de identitatea și comunitatea anterioară. Acest lucru evidențiază utilizarea convertirii religioase ca mijloc de a îmbrățișa elemente de modernitate și dorința de integrare.

Converții la creștinism de origine musulmană pot avea diferite interpretări ale convertirii, numind-o în diverse moduri cum ar fi: „am deveni creștin”, „l-am accepta pe Isus Hristos în viața” sau „mi-am dat inima lui Hristos”. Aceste înțelegeri diferite pot duce la diverse tipuri de schimbări religioase, influențate atât de agenția convertitului, de scopul căutării, de exercitarea libertății cât și a nivelului de cunoaștere. Unii convertiți pot adopta o formă culturală de creștinism, o expresie evanghelică a creștinismului sau o pot încorpora în sistemul lor de credință existent. Acest lucru aduce în discuție tema "continuității" propusă de Speelman (2006)²⁷.

Este important să diferențiem între convertirea la creștinism a persoanelor de origine musulmană și conceptul creștin asupra convertirii ca fiind o experiență unică, odata în viață, cum ar fi convertirea apostolului Pavel. Visele și viziunile, care sunt comune în rândul musulmanilor, inclusiv al musulmanilor șiiți, pot juca un rol în procesul de luare a deciziei de convertire, dar nu

²⁷ Speelman, G. (2006). Continuity and discontinuity in conversion stories. *Exchange*, 35(3), 304-335.

indică neapărat o experiență de convertire. În schimb, convertirea în rândul musulmanilor este adesea determinată de găsirea unor soluții la problemele vieții, de căutarea unei alte surse spirituale, de găsirea unui sentiment de apartenență sau de grijă sau de urmărirea unui viitor mai bun în această lume.

Pentru mulți convertiți de origine musulmană, convertirea este o decizie și un proces care implică cântărirea costurilor și beneficiilor schimbării de religie. Este o alegere influențată de calculele legate de ceea ce ar putea pierde, câștiga, păstra sau renunța. Măsura în care indivizii își schimbă sistemul de credințe religioase poate fi dificil de determinat. Înțelegerea convertirii în rândul celor convertiți variază, cei care au fost expuși la materiale creștine farsi online având o înțelegere similară cu cea a majorității convertiților farsi din afara Europei. Cei care au mai puțin acces la astfel de resurse pot vedea botezul lor în primul rând ca pe un semn de protecție și răscumpărare (Afshari, 2018).

Afluxul de aproape un milion de solicitanți de azil în Grecia între ianuarie 2015 și martie 2016 a reprezentat o povară semnificativă pentru această țară, care se confrunta deja cu propria criză economică și cu tulburări sociale (Tinti, 2021; Palmer, 2019)²⁸. Pentru a găzdui numărul tot mai mare de refugiați, diverse spații publice din Atena, inclusiv foste locații folosite pentru jocurile olimpice, au fost reamenajate ca tabere de refugiați. Acesta a fost contextul în care mulți refugiați iranieni și afgani au găsit consolare în noua religie (credință), asociind adesea convertirea cu trăirea sau experimentarea unor evenimente miraculoase (Tinti, 2021). O astfel de relatare este cea a lui Amir și a familiei sale, care s-au îmbarcat într-o călătorie plină de pericole din Turcia în Grecia într-o noapte extrem de friguroasă. Împreună cu doi copii mici și cu soția însărcinată a fost foarte aproape de a-și pierde viața, care s-a încheiat cu o senzație de descoperire a „adevărului Dumnezeu”. Mărturiile multor refugiați musulmani indică faptul că decizia de a se converti este adesea precedată de întâlniri supranaturale, cum ar fi vise sau experiențe care îi apropie de prezența lui Dumnezeu (Tinti, 2021), aceste momente profunde apar adesea în timpul celor mai dificile și disperate situații, servind drept catalizatori pentru transformarea lor spirituală. Cu toate acestea, nu doar aceste experiențe „supranaturale” îi atrag pe refugiați spre creștinism. Dragostea,

²⁸ Tinti, P. (2021). EU-Turkey Deal: Five Years On. Migration Policy Institute.

<https://www.migrationpolicy.org/article/eu-turkey-deal-five-years-on>

Palmer, C. (2019). God's Work Among Refugees in Greece – Gordon College Center for Faith and Inquiry, Wenham, MA.

compasiunea cât și grija dezinteresată de care dau dovadă creștinii față de bunăstarea lor au jucat un rol semnificativ în decizia acestora de a lua în considerare schimbarea afilierii lor religioase (Tinti, 2021). Atenția personală și sentimentul de apartenență pe care îl primesc atât de la Dumnezeu, cât și de la voluntarii creștinii din taberele de refugiați au fost percepute ca fiind în contrast puternic față de experiențele lor anterioare (într-un cadru descris de ei ca fiind mai islamic). Sentimentul profund de a se simți apreciați ca indivizi de acești „străini” i-a determinat pe mulți dintre ei să își pună la îndoială credința poate pentru prima dată și să exploreze opțiuni religioase diferite. În timp ce miracolele și experiențele descrise ca fiind supranaturale pot servi drept catalizatori inițiali, interacțiunile pline de compasiune și acceptare din cadrul comunității creștine consolidează decizia de a îmbrățișa o nouă credință. Aceste relatări subliniază impactul profund al experiențelor personale și al relațiilor personale în modelarea identității religioase, în special în perioade caracterizate de greutate și incertitudini mari.

Călătoria migratoare reprezintă o experiență foarte dificilă, marcată de evenimente traumatiche și de un nivel înalt de stres. Aceste persoane au adesea un istoric de traume preexistente dobândite în țările de origine sau în spațiile de tranzit anterioare, la care se adaugă evenimentele dureroase cu care se confruntă în timpul călătoriei. Politicile de migrație în schimbare au intensificat și mai mult riscurile și poverile financiare asociate cu această călătorie. De la riscul de a se îneca până la a fi constrânși să se prostitueze pentru a-și asigura fondurile necesare pentru a avansa, pericolele sunt multiple. Cu toate acestea, supraviețuitorii incluși în acest studiu au dat dovadă de o reziliență remarcabilă, reușind să facă față traumelor cu care s-au confruntat atât în țara de origine (cum ar fi Iran, Pakistan sau Afganistan), cât și pe parcursul călătoriei în sine. Pe baza mărturiilor lor, devine evident faptul că cei care au fost dispuși să accepte potențialele riscuri și au avut suficiente mijloace financiare, forță fizică și rețele de sprijin au reușit în cele din urmă să ajungă în Grecia și în alte părți ale Europei. Pentru mulți afgani, procedura de intrare în Europa s-a dovedit a fi un eveniment profund traumatizant, deoarece sperau să nu fie detectați la frontierele grecești.

Numeroasele studii privind bisericile din diaspora care funcționează în Europa se concentrează în principal pe impactul comunităților religioase asupra noilor culturi și pe modul în care comunitatea religioasă contribuie la procesul de integrare a noilor veniți în noua societate. Cu toate acestea, aflusul de refugiați în Europa a dat naștere la apariția mai multor biserici compuse și conduse de migranți și centre de refugiați, care sunt asociate în special cu comunități din cadrul

minorității evanghelice și carismatice, mai degrabă decât cu cele din peisajului ortodox. În Atena de exemplu, au apărut o serie de biserici evanghelice compuse din migranți, nou înființate ca răspuns la recente valuri de migrație, printre care se numără cel puțin șapte biserici care folosesc în principal farsi și dari ca limbă vorbită (Carlson, 2020). Majoritatea acestor biserici sunt conduse de migranți, funcționând sub conducere iraniană, cu sprijin logistic oferit de diverse organizații religioase (Faith Based Organisations). În afară de bisericile vorbitoare de farsi, s-au format și biserici eritreeane și ghaneze (Carlson, 2020)²⁹. Bisericile Evanghelice grecești au răspuns la acest interes brusc pentru creștinismul evanghelic în mai multe moduri. Unul dintre ele a fost prin deschiderea de biserici în zone care păreau pierdute, cum ar fi cartierele ocupate de anarhiști. Alți pastori au menționat necesitatea de găzduire a valurilor mari de nou-veniți, alăturându-se congregațiilor lor.

Conceptul de biserică afgane este foarte nou pentru majoritatea oamenilor familiarizați cu Afganistanul și cu istoria sa. S-ar putea să existe doar câteva biserici afgane în întreaga lume, iar una dintre ele se află în Atena. Bisericile conduse de migranți oferă un spațiu pentru noii veniți în care aceștia nu trebuie să treacă granițele lingvistice, de clasă sau rasiale pentru a face parte din comunitate (McGavran, 1990)³⁰. De obicei, acestea funcționează la marginea societății grecești, deoarece nu caută să se integreze în mișcarea bisericii creștine grecești și nici în alte structuri ecleziastice conduse de occidentali. Acest lucru este valabil pentru Atena, unde rolul bisericii nu este de a facilita integrarea în societatea greacă, ci mai degrabă de a oferi un spațiu cultural și religios care să reflecte un trecut familiar. Bisericile conduse de migranți folosesc textul Bibliei traduse în limbile materne, la fel și cântece și alte materiale media, păstrând identitatea migranților, facilitând accesul mai multor persoane în comunitate. Pentru majoritatea migranților care aparțin acestor comunități, probabil ca este pentru prima dată ca au ocazia să se exprime religios și spiritual în timp ce folosesc limba maternă. Biserica Agape a fost înființată în 2013 de către un grup de refugiați afgani convertiți, conectați la o organizație religioasă din Atena. Aceștia au început să se întâlnească în mod regulat pentru slujbele de duminică, atrăgând mai mulți membri pe măsură ce numărul refugiaților afgani prezenți în Atena a crescut. Un misionar coreean, care fusese anterior arestat și eliberat de către talibani în Afganistan, a luat inițiativa de a strânge fonduri pentru o

²⁹ Carlson, D. (2020). *Christianity and conversion among migrants*. Leiden, The Netherlands: Brill.

³⁰ McGavran, D. A. (1990). *Understanding Church Growth*. 3rd ed. rev. and edited by C. Peter Wagner. Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans.

proprietate care sa servească ca loc de întâlnire pentru aceasta noua comunitate. De-a lungul timpului, biserica a primit sprijin din partea altor misionari și personal umanitari, precum și din partea membrilor personalului de la diferite organizații religioase. Echipa de conducere inițială a fost formată din misionari coreeni și americani, care au mentorat și echipat refugiații afgani convertiți să devină lideri în cadrul congregației. Identificarea liderului bisericii s-a bazat pe o combinație de criterii, cum ar fi existența sentimentului unei chemări personale, deschiderea echipei față de candidat și dinamica familiei candidatului. Mulți refugiați au aflat despre această biserică prin intermediul centrelor pentru refugiați operate de Hellenic Ministries și al centrului Helping Hands. Această biserică (mulți o consideră o biserică afgană, în timp ce alții o descriu ca fiind o biserică pentru vorbitorii de limbă farsi) este un loc unic în care aproximativ șaptezeci de persoane se întâlnesc în mod regulat pentru servicii religioase, precum și pentru cursuri de limba engleză, servirea mesei și pentru consiliere. Faza de început a fost între 2013 și 2014, cu un serviciu săptămânal urmat de un prânz în zona de luat masa de la etajul superior. La acel moment, oamenii veneau în număr atât de mare încât conducerea bisericii a decis să o nouă zi de slujbă la mijlocul săptămânii.

În ceea ce privește formele și ritualurile, Biserica Agape ține un serviciu de duminică asemănător cu tradiția bisericii evanghelice neoprotestante din spațiul românesc. Acesta include un mesaj de bun venit, muzică de închinare conduse de o echipă, o predică ținută de unul dintre pastori, program de școală duminicală pentru copii și un moment de rugăciune în care participanții își pot împărtăși problemele, succesele și preocupările. Serviciul se încheie de obicei cu rugăciuni individuale și anunțuri din partea pastorilor și a congregației. Într-un serviciu tipic de duminică, credincioșii caută consolare și o pauză de la provocările vieții de refugiați în Grecia. Aceștia adesea se întâlnesc doar pentru a cânta, a se ruga și a recita poezii emoționante care rezonază profund cu experiențele și trăirile fiecăruia dintre ei. Pastorul afgan conduce de regulă congregația în rugăciuni sincere, rugându-se pentru obținerea de azil, vindecare și îndrumare. Echipa de muzicieni cântă cântece de victorie și putere sub îndrumarea fiicei pastorului. Congregația pare pe deplin angajată și cufundată în bucuria unei lumi lipsite de greutățile. Această experiență de a găsi sens și sprijin în comunitatea religioasă este o experiență nouă și entuziasmantă atât pentru Amir (unul dintre pastorii afgani) at și pentru congregația sa. Un element de surpriză a fost acela de a vedea că refugiații afganii și iranienii convertiți au reușit să depășească îndelungatele tensiuni istorice și să formeze o comunitate religioasă unită și în timp ce se aflau în Atena, ceea ce

evidențiază puterea transformatoare a noii credințe în promovarea unității și în depășirea diviziunilor. După cum a spus Amir, *"cei care înainte erau percepuți ca fiind neprietenoși, sunt acum percepuți ca frați, aparținând unei familii nou formate"*.

Exemple precum cele ale lui Farshid și Bahnam (ambii au un trecut de refugiați), care au înființat o biserică pentru refugiați într-o regiune controlată de anarhiști, evidențiază impactul liderilor bisericilor de migranți care ascultă poveștile refugiaților și le permit acestora să joace un rol în realizarea de schimbări în propriile lor vieți.

Pentru mulți refugiați, frecventarea bisericii nu este motivată doar de cauze religioase sau spirituale, ci și de sentimente de singurătate, plictiseală, depresie și lipsa unei activități care să le aducă împlinire. Organizațiile care se concentrează pe sprijinirea refugiaților din Atena oferă servicii esențiale, cum ar fi mese, igienă, asistență medicală, cursuri de limbă și consiliere juridică. Refugiați precum Vahid și Susan, care au fost deportați din Iran pe baza unor acuzații, au găsit alinare într-o biserică vorbitoare de farsi facilitată de Suhrad, un alt creștin convertit care lucra ca și traducător. Experiențele lor din Grecia, unde voluntarii au s-au comparat atât de generos cuplate cu informațiile aflate în cadrul studiului Bibliei au contrastat puternic cu percepția pe care o aveau despre semenii lor musulmani din Iran. Căutarea religioasă a lui Vahid și botezul său în cadrul unei biserici evanghelice grecești, împreună cu sprijinul liderilor bisericești precum Amir, au demonstrat interconectarea bisericilor evanghelice din Atena, care transcende granițele etnice. Amir, el însuși un fost refugiat, în prezent pastor al Bisericii Agape, care deservește în principal afgani și iranieni, este un exemplu în acest sens. Parcursul său, împreună cu experiențele altora, precum Khalil, un evanghelist iranian, și Lamar, un predicator iranian, exemplifică angajamentul convertiților de a se conecta cu ajunge la comunitățile de origine și de a oferi speranță și mântuire. În plus, povești precum cea a Fatimei care a fost data în căsătorie când era încă copil, aruncă o lumină asupra provocărilor cu care se confruntă femeile tinere în societățile tradiționale, unde dorințele lor sunt adesea ignorate, iar judecata societății planează greu.

Pe scurt, prezența comunităților creștine și a centrelor de refugiați din Europa le oferă refugiaților o nouă credință și un nou sistem de sprijin. Puterea transformatoare a compasiunii și a asistenței pe plan practic, combinată cu interacțiunea directă cu textul Biblic, duc la convertiri și la o schimbare semnificativă în viața refugiaților.

Concluzii

Pe baza analizei datelor de pe teren și a literaturii de specialitate, devine evident faptul că procesul de convertire religioasă este în primul rând inițiat și condus de către cel convertit.

Concluziile relevă faptul ca procesul de convertire religioasă este profund înrădăcinat în cadrul călătoriei migratorii generale, având în vedere că mai multe persoane au căutând activ alte opțiuni religioase, interesându-i existența bisericilor vorbitoare de limbă farsi odată ce au ajuns în Grecia. Aceasta ar putea indica atât faptul că sunt aceștia erau conștienți de existența diferitelor congregații religioase din Grecia cât și dorința lor de a le explora. În multe cazuri, această căutare de alternative a început în timp ce migrații se aflau încă în Iran, unde muți iranieni căutau o altă formă de exprimare religioasă într-un spațiu care reprima pluralismul, descuraja explorarea religioasă și chiar o penaliza.

În Atena există o serie de comunități creștine (în special evanghelice) care oferă rețele sociale solide de sprijin în timpul perioadei de tranzit. Aceste comunități îi ajută pe refugiați să facă față provocărilor provocate de migrația forțată, cum ar fi izolarea și dorul de casă. Noua religie îi echipează pe refugiații aflați în tranzit cu resursele necesare pentru a naviga provocările vieții de zi cu zi, și pentru a gestiona elemente asociate cu trauma și incertitudinea (Gomes & Tan, 2015)³¹.

Convertirea de la o religie monoteistă la alta pare să aibă mai puțin de-a face cu doctrina religioasă și mai mult cu aspirațiile, scopurile și dorințele individului de a intra și aparține unui spațiu modern în care valorile democratice și statul de drept sunt respectate.

O temă proeminentă care a reieșit din interviurile și conversațiile avute cu cei convertiți este speranța, care este strâns legată de forța din spatele aspirațiilor. Motivele convertirii pot varia de la căutarea unor răspunsuri la rugăciuni până la obiective seculare, cum ar fi integrarea, afilierea și sentimentul de apartenență. Cu toate acestea, nu este vorba de o dihotomie între motivele spirituale și cele seculare; chiar și convertirile motivate în principal de obiective seculare includ adesea și elemente spirituale. Elementele care transmit speranța (perspectiva pozitivă asupra viitorului, prezența unor modele de urmat, suportul social) sunt esențiale atât pentru conversia religioasă, cât și pentru decizia de a migra. Speranța într-o viață mai bună, atât în această lume, cât

³¹ Gomes, C., & Tan, J.Y. (2015). Christianity as a Culture of Mobility: A Case Study of Asian Transient Migrants in Singapore. *Kritika Kultura*, 25, 215-244.

și în lumea de dincolo, este un factor determinant aflat la baza acestor procese. Indiferent de motivele convertirii, spiritualitatea este atât un instrument, cât și resursă pentru migranți.

Examinând conversia în cadrul populației studiate prin prisma rețelelor sociale, comunitățile religioase, așa cum a subliniat Coleman (1988)³², se numără printre cele mai importante surse de capital social din societatea noastră. Prin urmare, este rezonabil să ne așteptăm ca persoanele convertite să continue să apeleze la resursele oferite de instituțiile religioase pe măsură ce se deplasează în țările de destinație, așadar acest proces extinzându-se dincolo de țările de tranzit.

Akcapar și Afshari susțin că convertirea religioasă este legată de procesul de integrare și joacă un rol semnificativ în negocierea spațiului și a apartenenței în cadrul societăților europene gazdă. Aceasta servește ca o umbrelă de protecție într-un spațiu în care protecția este percepută ca fiind în mare parte insuficientă. Costul social al exercitării libertății de alegere în ceea ce privește convertirea diferă semnificativ în funcție de locul unde se petrece - țara gazdă sau Europa (pentru iranieni și afgani). Având în vedere poziția individualista versus cea comunitara în ceea ce privește religia și asumțiile teoriei alegerii raționale, argumentele raționale propuse de către migranți pentru alții pot părea iraționale. În discuția referitoare la câștiguri versus pierderi după conversie probabil devine mai relevant să ne întrebăm ce este pierdut. Însă din discuțiile cu persoanele incluse în acest studiu, percepția lor este că sunt puține lucruri de spus despre pierderi, în timp ce multe aspecte sunt percepute ca fiind câștiguri. Astfel, în ciuda faptului că majoritatea refugiaților afgani și iranieni din Atena se confruntă cu probleme semnificative pentru a obține o calitate decentă a vieții, ei au o situație mai favorabilă decât cea din țara de origine, migrația și conversia s-ar putea să nu le fi îmbunătățit semnificativ statutul socio-economic, dar mulți dintre ei menționează faptul că există o schimbare pozitivă în general. Acest lucru este mai evident în cazul refugiaților care și-au găsit un loc de muncă în timp ce se aflau în Grecia. În al doilea rând, mulți refugiați afgani și iranieni din Atena și-au schimbat perspectiva de la una pe termen scurt la una pe termen lung. Conexiunea dintre migrație și religie aduce în prim-plan dinamica care are loc în țara de origine, încercând să abordeze în mod adecvat rolul religiei ca instrument în țările tranzit sau țările destinație. Astfel, putem observa că convertirea este unul dintre mijloacele prin care aceștia caută activ să creeze noi căi pentru a-și avansa planurile de viață pe termen mediu și lung. Cu alte

³² Coleman, J.S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120

cuvinte, mulți refugiați afgani și iranieni își reevaluează opțiunile după convertire. Dacă în faza pre-conversie erau hotărâți să ajungă într-o anumită țară din Europa de Nord sau de Vest, după convertire își găsesc noi căi de a trăi o viață împlinită. Aceste noi strategii pe care le urmăresc pentru a-și îmbunătăți situația și calitatea vieții în timp ce se află în Atena îi transformă în agenți ai schimbării și promotori ai speranței pentru familia lor apropiată, dar și pentru alte persoane din rețelele lor sociale.

Procesul de negociere a unei noi identități gravitează în mare măsura în jurul aspirațiilor, obiectivelor și a peisajului instituțional religios al convertitului. În ciuda faptului că Europa este percepută ca un spațiu laic, pentru refugiații care ajung pe țărmurile sale, aceasta este percepută ca un spațiu creștin, iar creștinismul este văzut ca fiind religia gazdelor lor. Aceștia interpretează procesele și dinamica socială a țării gazdă prin lentile religioase, afirmând adesea: *"Europa este mult mai bună la toate datorită credinței lor creștine, în timp ce islamul ne duce înapoi"*. Religia și instituțiile religioase le servesc drept porți de acces în acest nou teritoriu, permițându-le să își argumenteze cazul de azil, să își negocieze sentimentul de apartenență, să își reconstruiască și să își remodeleze identitatea religioasă cat și să își reformuleze sistemul de valori.

În timp ce biserici precum Biserica Agape, alături de multe alte instituții religioase care se adresează migranților din Grecia și Europa, oferă îngrijire fizică și socială, este important să recunoaștem că numărul semnificativ de refugiați din Europa a dus la o creștere a rasismului, populismului și a stigmatizării. Prin convertire, indivizii ar putea să se disocieze de stereotipurile negative asociate refugiaților musulmani și se protejeze împotriva riscuri de respingere. Astfel, cele trei domenii principale în care convertirea joacă un rol vital în viața convertiților sunt: (1) ca poartă de acces în societatea gazdă, facilitând procesul de aderare, sentimentul de apartenență și accesul la un nou spațiu social; (2) ca proces intern, care implică reconstrucția și remodelarea identității religioase și căutarea unui nou sistem de semnificație și valori; și (3) ca mijloc de depășire a victimizării și de evitare a riscului de respingere socială.

În concluzie, procesul de convertirii refugiaților musulmani la creștinism în Europa nu se rezumă doar la tactici calculate pentru obținerea azilului. Aceasta reprezintă un exercițiu autentic al libertății de alegere și al libertății religioase, în care aceștia devin *"autorii"* propriilor acțiuni (Giddens, 1984, p. 9)³³. De asemenea, convertirea simbolizează eliberarea de convingerile

³³ Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Saturation*. Cambridge: Polity Press

anterioare, contribuind la procesul de integrare și servind ca instrument de construire a identităților religioase în cadrul societății gazdă.